

ANALIZA ŠIREG GRADSKOG KONTEKSTA

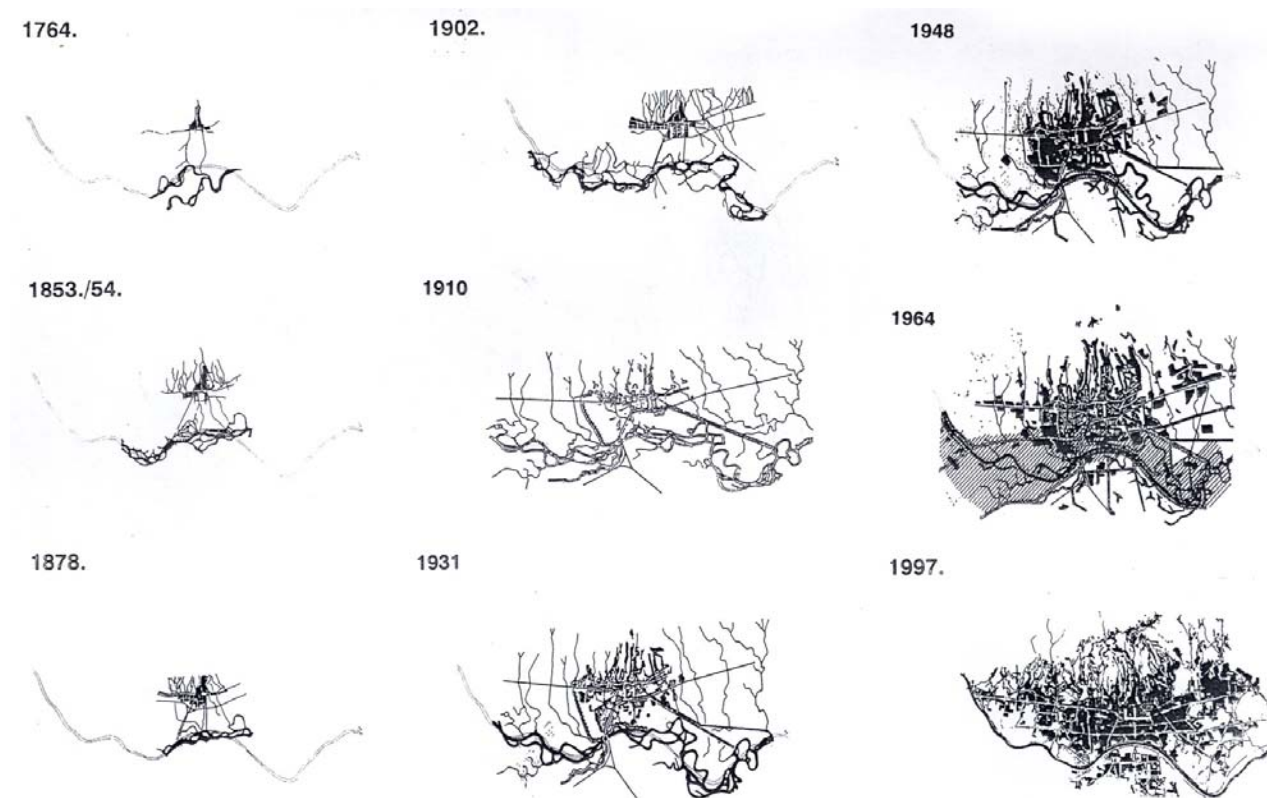
Grad Zagreb je glavni grad Hrvatske. S površinom od 641,32 km² čini 1,13% površine Republike Hrvatske. U 17 gradskih četvrti živi 790.017 stanovnika, prema popisu stanovništva iz 2011. godine.

Značajna je uloga Grada Zagreba prema njegovom bližem okružju, tj. široj metropolitanskoj regiji. Iz prostora dviju susjednih županija Grad Zagreb dobiva dio potrebnih prirodnih resursa, hranu, radnu snagu koja dnevno migrira u grad na posao, radi školovanja i sl. U tom prostoru on najintenzivnije ostvaruje potrebe svojih stanovnika za boravkom u prirodi, rekreacijom, stanovanjem, što pojačava intenzitet dnevnih migracija, proces suburbanizacije i poticanje rasta gradova i naselja u zagrebačkoj okolici.

U široj gradskoj okolici ili zagrebačkoj gradskoj regiji, koja obuhvaća šire zagrebačko gravitacijsko područje od oko 690 naselja oko grada, zajedno sa žiteljima Grada Zagreba, živi ukupno oko 1.100.000 stanovnika, tj. oko 400.000 stanovnika živi u zagrebačkoj okolici ili prigradskim naseljima u sastavu Grada i njegove šire okolice, što vrlo intenzivnim dnevnim cirkulacijama gravitiraju Zagrebu. Treba istaći da u novije vrijeme demografski intenzivnije raste zagrebačka okolica, dok centralno naselje Zagreb, posebno područje njegovih centralnih povijesnih četvrti, sve više depopulira.

Šire područje obuhvata nalazi se u sklopu dugačke i široke aluvijalne ravni uz Savu koja se pruža pravcem sjeverozapad-jugoistok. Prema geografskom smještaju, područje Grada Zagreba spada u umjerene širine u kojima su razvijena sva četiri godišnja doba.

Najstarija zagrebačka jezgra sastoji se od dvaju srednjovjekovnih naselja, građanskog Gradeca i crkvenog Kaptola, koji su nastali u podnožju planine Medvednice. Svaki na svom brežuljku, podijeljeni potokom Medveščak, danas Tkalčičevom ulicom, srednjovjekovni su gradovi egzistirali kao odvojene, često zaraćene, cjeline, tek 1850. godine objedinjene zajedničkim imenom Zagreb. I Kaptol i Gradec do današnjih su dana uglavnom sačuvali ambijentalnu urbanističku osnovu, a skromnija ili reprezentativna stambena i crkvena arhitektura svoj izgled duguje uglavnom baroknoj obnovi iz 17. i 18. st., ili pak historicističkoj i neoklasicističkoj iz 19. st.

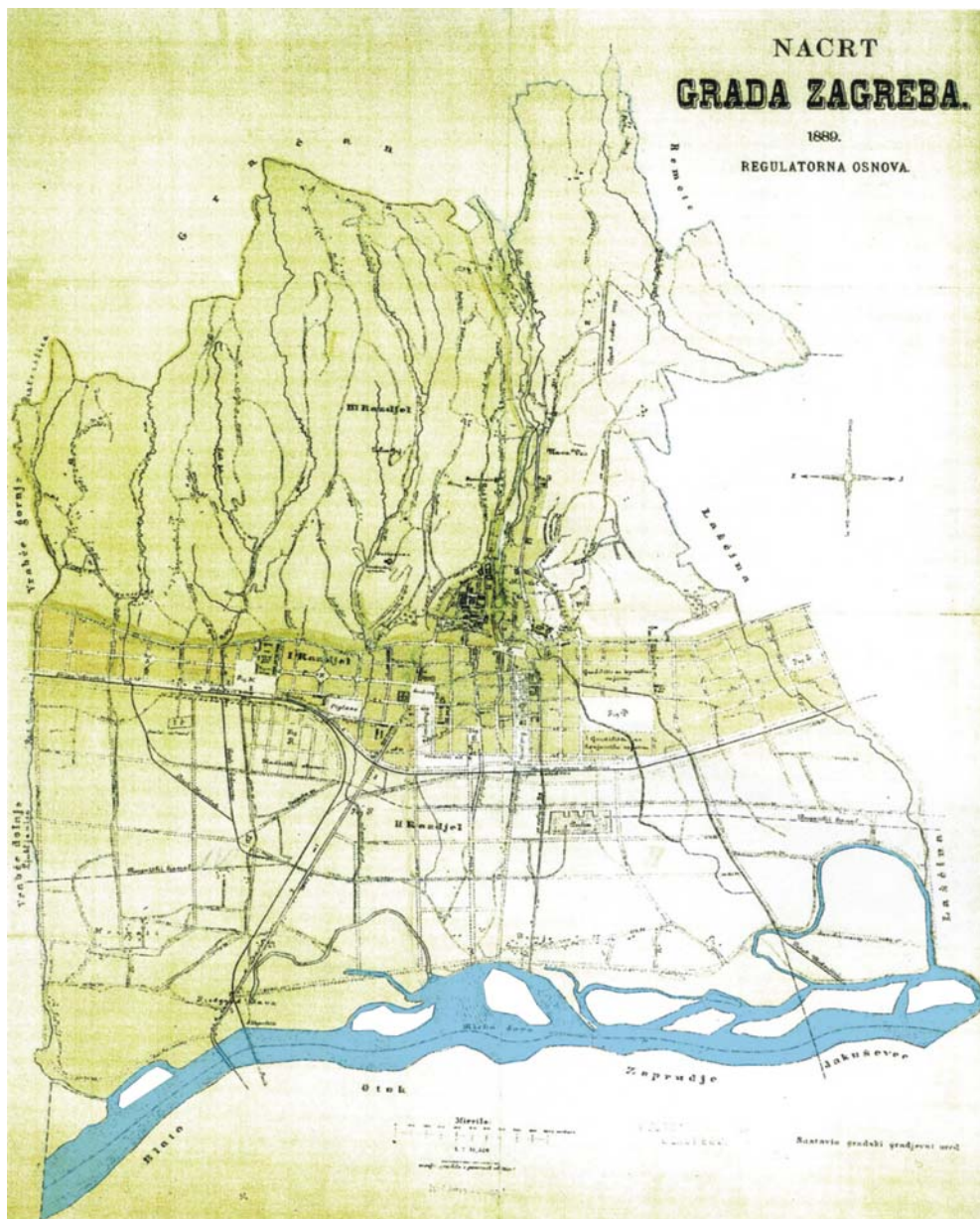
Prostorni razvoj Zagreba

Prvo zagrebačko podgrađe, Donji grad, formira se oko današnjeg Trga bana Jelačića koji svoj sadašnji izgled dobija u 19. stoljeću. Zagreb u to vrijeme funkcionira kao trgovački centar, 1862. godine otvorena je prva željeznička pruga na relaciji Zidani most – Zagreb – Sisak (zapad-istok), a 1891. pokreće se i prvi tramvaj kojeg vuku konji. U tom razdoblju nastanka bogate građanske klase, trgovaca i bankara, u sklopu Austro-Ugarske u kojoj je Zagreb bio centar carske periferije, počinje se oblikovati novo središte građanskog života, takozvana "zelena potkova". Ostatak Donjeg grada tvori jasan ortogonalni raster ulica unutar kojeg se, osim gradskih palača, ističu i novopodignuti centri kulture, umjetnosti i znanosti: od kazališta preko palače akademije znanosti i umjetnosti sve do muzeja i visokoškolskih institucija.

Nakon Drugog svjetskog rata Zagreb je doživio novo intenzivno širenje prema jugu, najprije oblikovanjem modernističke avenije - Ulice proleterskih brigada, danas Ulice grada Vukovara, uz koju su planirane ključne administrativne, političke i kulturne institucije. Drugi važan korak za urbanizam Zagreba bilo je preseljenje Zagrebačkog velesajma na desnu obalu Save 1956. godine. Time je zacrtano projektiranje Novog Zagreba, kojem je Velesajam doveo potrebnu infrastrukturu na dotad potpuno neurbanizirani dio grada, a koji je postavio nove kriterije stambene gradnje i kulture stanovanja u Zagrebu. Ideja o stambenim zajednicama za više tisuća stanovnika direktna je realizacija aktivističkih ideja iz kasnih pedesetih i ranih šezdesetih godina. U realizaciji novozagrebačkih naselja nerijetko je izostala izgradnja institucija kulture i umjetnosti kao nositelja duhovnih vrijednosti vremena i prostora, pa se taj problem nastoji riješiti sve do danas, kako je to evidentno iz pozicioniranosti nove zgrade Muzeja suvremene umjetnosti, kojom se, između ostalog, upravo nastoji jasnije profilirati identitet južnog Zagreba.

Današnji Zagreb s gotovo milijun stanovnika obuhvaća površinu 641,355 km² u kojem donedavno Novi Zagreb postaje element tradicije i zajedničkog sjećanja na specifične političke, društvene i gospodarske uvjete koji su odredili njegovu strukturu. Zagreb sve više u

gradsko tkivo integrira dojučerašnju periferiju. Smještena između povijesnog centra i novoplaniranog Novog Zagreba, Sava i prostori uz nju geometrijska su os grada.

Zagreb i Sava 1890.

Sava u povijesti

Od 1242. spominje se veza grada sa jugom preko rijeke, koju se u to vrijeme prelazilo skelom. 1786. godine izgrađen je prvi most preko Save. Grad prestaje na sjevernoj obali Save po svim regulatornim osnovama sve do 1907. 1895. godine dvije velike poplave potaknule su gradske vlasti na rješavanje problema sustavnog uređivanja Save. 1899. je dovršen projekt za regulaciju 50 km riječnog korita, i radovi započinju iste godine. Istodobno s prvim regulacijskim planovima uz obalu Save spontano nastaju prva žarišta građanske dokolice i sporta. Početkom dvadesetog stoljeća na Savi je nekoliko kupališta, a razvija se i veslački sport. U pedesetim godinama gubi se interes za dokolicu uz Savu, iz razloga pada ekonomske moći, ekološke degradacije i promjene strukture stanovništva.

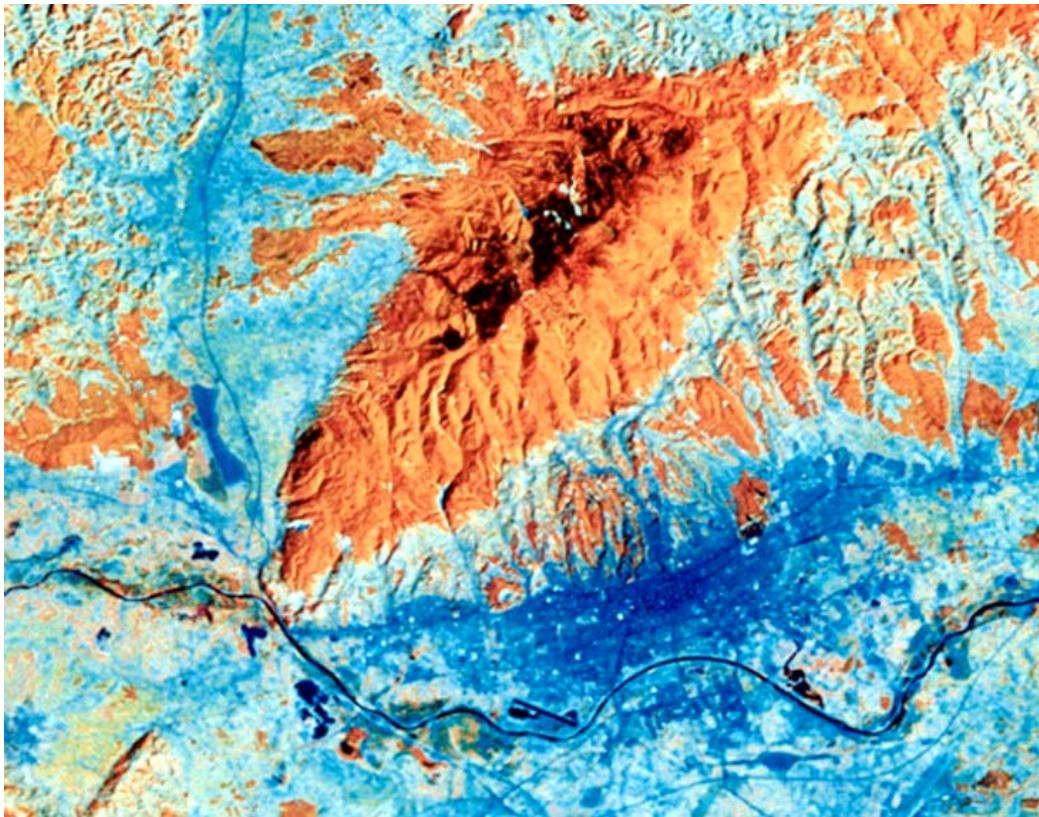

1936., poplava

Južni rub grada sve do 1956. godine činila je rijeka Sava, čije su obale još i danas nedefinirano i neurbanizirano područje, u širem prostoru dugačko 77,8 km. Nakon velike poplave 1964. godine, koja je uništila tisuće kuća, podiže se nasip. Savski je nasip uređen kao šetnica i park skulptura između Jadranskog mosta i Mosta slobode, gdje Boćarski dom i veslački klubovi Zagreb i Mladost čine dodatne sadržaje i čimbenike privlačenja za gradsku populaciju. Međutim, u najvećem dijelu toka, Sava predstavlja tek neuređeni zeleni pojas i možda najveći urbanistički izazov koji se tek treba riješiti, iako njeni mostovi čine jedan od karakterističnih simboličnih elementa grada.

Paradoks rijeke odnosno života na rijeci određen je istovremenim privlačenjem i odbijanjem, odnosno lošim iskustvima s poplavama iz vremena kad je tok rijeke bio nereguliran ili slabo reguliran. Istovremena iskustva drugih europskih gradova daju pozitivan primjer kako je tu problematiku okolinski i urbanistički moguće riješiti, no grad Zagreb još nije strateški niti životno izišao na obale rijeke.

Nekadašnji rukavac Save, jezero Jarun, od Univerzijade 1987. djeluje kao sportsko rekreacijski centar. Još od 1964. Jarun je nasipom bio odvojen od rijeke, a intenzivnim vađenjem šljunka on se produbio i postao pogodan za sportsko rekreacijske sadržaje. Na njemu je uređena veslačka staza, asfaltirana šetnica, a vodena je površina artikulirana u dva jezera i između 6 otoka. Jezero Jarun atraktivno je gradsko okupljalište, koje funkcionira i kao rekreacijski dnevni boravak grada, ali i kao mjesto noćnog života. Osim toga, istoimeno stambeno naselje izgrađeno u blizini jezera jedno je od kvalitetnijih novih stambenih dijelova grada.

Topografija Zagreba

SAVA U URBANISTIČKIM PLANOVIMA

- plan iz 1953. Savu prihvaća u zatečenom stanju sa neuređenom inundacionom površinom; obale tretira kao zelene površine
- 1963. godine urbanistički program prostoru uz Savu dodjeljuje namjenu zone zelenila i rekreacije
- generalni plan iz 1970. zadržava osnovnu namjenu uz podjelu na "šume i parkove" i "sportske i rekreacione površine"
- sedamdesetih godina planska realizacija src Jarun
- osamdesetih-realizacijom zimskog plivališta "Mladost", šetnice na nasipu lijeve obale te Bočarskog doma i okolnog zelenila afirmira se planirana namjena priobalja Save kao prostora za rekreaciju
- GUP iz 1992 gotovo u potpunosti preuzima koncepciju GUP-a iz 1970; utvrđuje se prostor Savice kao ornitološki rezervat i predviđa se izgradnja 8 novih mostova.
- GUP iz 2003. ugrađuje regulacijski plan Trnja iz 1996. sa sportsko rekreacionim centrima uz istočni i zapadni kraj poteza te javnom namjenom uz Most Slobode a između tih prostora stambenom namjenom.
- Prostorni plan štiti područja vodonosnika a područje Savice proglašava zaštićenim krajolikom.

Grad Zagreb kao glavni grad Republike Hrvatske, ujedno je sveučilišno, kulturno, gospodarsko i financijsko središte. Zahvaljujući svom položaju, demografskoj veličini, tradiciji i povijesnom nasljeđu u Zagrebu su smještene sve državne te glavne financijske, kulturne, zdravstvene, obrazovne, političke, vjerske, gospodarske, administrativno-političke i brojne duge institucije.

Osim etabliranih kulturnih manifestacija kao što su Animafest, Tjedan suvremenog plesa, Eurokaz, ZagrebDox i mnogi drugi, u posljednjih se nekoliko godina organiziraju festivali orijentirani marginaliziranim društvenim skupinama, tako se od 2003. održava Queer Zagreb, festival koji propituje heteronormirane društvene vrijednosti, godinu prije pokrenut je Human rights film festival, 2007. godine održana je festival Ekstravaganzna tijela, 2005.

Operacija grad... Osim toga, paralelno se pojavljuju festivali koji na različite načine prezentiraju eksperimentalnost, bilo da se radi o spoju znanosti, tehnologije i umjetnosti, kao što su Touch me i Device_art, ili 25 fps, festival eksperimentalnog filma i videa. Novi prostori uz Savu mogu se planirati kao idealna lokacija za događanja alternativne kulture.

Grad je u značajnoj mjeri određen kvalitetom, prostornim rasporedom i dostupnošću svojih javnih prostora i sadržaja. Javni prostori su ujedno i nositelji identiteta grada, kao i brojnih kulturnih, političkih i zabavnih aktivnosti. Javne zgrade i sadržaji često su smješteni uz javne prostore te se oni po potrebi doživljavaju kao cjelina.

1. SAŽETAK

Tema zadatka je adaptacija i revitalizacija zapuštenih gradskih lokacija u svrhu javnog korištenja; bez obzira na postojeću namjenu zatečenu na odabranim lokacijama, predlaže se PRIVREMENO uređenje u svrhu javnog korištenja kroz obnovu lokacije ne-građevinskim zahvatima. Potrebno je ponuditi rješenja koja se mogu primjenjivati na više lokacija i koja se mogu izvoditi u etapama. Važno je ponuditi fleksibilnost rješenja.

Cilj zadatka je ponuditi 'eksperimentalno rješenje uređenja' na lokacijama koje imaju visok atraktivni potencijal, ali su zaustavljene u obnovi i razvoju radi različitih objektivnih okolnosti, uzrokovanih tranzicijskim procesima ali i gospodarskom situacijom. Stoga se – u iščekivanju konačnih rješenja za odabrane lokacije – predlaže promišljanje novih privremenih načina korištenja. OČEKIVANI REZULTAT je prikaz mogućih scenarija javnog korištenja 'nepravedno' degradiranih prostora pomoću uvođenja novih društvenih sadržaja, pristupačnih najširoj javnosti – a bez agresivnih zahvata permanentnog karaktera, u prostoru.

2. UVOD

Rijeka Sava oduvijek je predstavljala posebnu temu u procesima prostornog planiranja u Gradu Zagrebu. Velike različitosti u pristupima mogućeg rješavanja uključivanja rijeke u život grada vidljive su u mnogobrojnim planovima, studijama i urbanističko – arhitektonskim natječajima provedenim za ovu lokaciju u posljednjih gotovo stotinjak godina.

Na prvi pogled, po pitanju postojanja rijeke u srcu grada, grad Zagreb ne ostavlja puno drukčiji dojam od većine srednjeeuropskih gradova nastalih na rijeci – a da pritom zauzimaju sličnu površinu i imaju sličan broj stanovnika. Međutim, analizirajući stvaran *genius loci*, za razliku od drugih gradova, uočava se specifični fenomen rijeke Save: povijesni grad u svom nastajanju smjestio se između obronaka Medvednice i rijeke Save, a tek kasnijim širenjem – uzrokovanim demografskom ekspanzijom i ekonomskim rastom – stigao do Save. A kada je urbanizacija stigla do Save, i dijelom ju i 'preskočila', rijeka i dalje nije stvarno sudjelovala u aktivnom životu grada, već je – zahvaljujuću neplovnosti i čestim poplavama – grad neprestano nastojao 'pobjeći' od rijeke.

Iako je nesporno govoriti o vrijednosti rijeke u gradu i njenoj važnosti za opskrbu grada vodom, te pozitivnom utjecaju na poljoprivredna područja u gradu i njegovoj bližoj okolini – u svakodnevnom upražnjavaju potreba građana, rijeka se više doživljavala kao 'nužno zlo' nego istinski benefit gradu.

Od modernih intervencija, od povijesnih dana do danas, izveden je samo nasip za obranu grada od poplave, a prirodno ponašanje rijeke – sa svim svojim pozitivnim i negativnim posljedicama, ostalo je netaknuto do danas.

Iščitavajući Zagreb danas kao suvremenu konurbaciju, specifični fenomen o kojem govorimo je upravo to da je Zagreb danas grad koji u svom središtu ima pojas 'divlje rijeke' u svom prirodnom i izvornom izdanju, od koje se kontinuirano nastoji ograditi, te zapravo nema većinu karakteristika onih gradova koji su 'izrasli na rijeci',- ma koliko god to morfologija Zagreba sugerirala.

Suvremena problematika bavi se temom kako rijeku uključiti u aktivni život grada i dovesti građane na Savu. Bliža povijest pamti i dane kada su građani koristili Savu kao odmorište i kupalište, što je s vremenom ukinuto, iz praktičnih i ekoloških razloga te nekompatibilnosti sa suvremenim životom u gradu.

Pitanje na koje pokušavaju odgovoriti suvremeni procesi planiranja modernoga grada, jest da li iskoristiti fenomen postojanja (ne)taknute prirode u gradu – te ga osuvremeniti za potrebe eksploatacije u turističke, sportsko – rekreacijske i ekološke svrhe)?
Ili, kondicionirati rijeku i njeno korito, do mjere koja god je potrebna, da se omogući izgradnja i djelomočna plovnost rijeke, za potrebe eksploatacije u gospodarske svrhe?

Konflikti koji proizlaze iz ova dva pitanja postavljaju golem izazov pred zagrebačke prostorne planere. Definitivna je jedino odluka da se upravo radi na rješavanju suvremenog sustava obrane od poplave i omogućavanja djelomične plovnosti rijeke. **Istovremeno, holistički pristup u zaštiti širokog zelenog pojasa s tendencijom poticanja biološke raznolikosti – još nije dao konačne odgovore.**

3. ZADATAK PROJEKTA

3.1. ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA LOKACIJE

Lokalitet je danas zapušten i slabo korišten prostor, u odnosu na suvremene standarde života u gradu. Svi suvremeni planovi za osuvremenjivanje lokacije zahtjevni su, sveobuhvatni, traže velika sredstva, mnogo godina do potpune realizacije – i dakako – velike kompromise.

3.2. IDEJNO RJEŠENJE

S obzirom za prostorni i vremenski kontekst koji su prethodno obrazloženi, ideja je ponuditi rješenje privremenog korištenja lokacije od strane građana. Zonu treba urediti u sportsko rekreacijske i tome komplementarne svrhe, ponuditi suvremene sadržaje za zabavu i druženje na javnom prostoru, te predložiti sustav pješačke i biciklističke infrastrukture, bez trajnih intervencija u prostoru solidnom gradnjom.

3.3. GRANICA OBUHVATA

Obuhvat zadatka sastoji se od 4 mikrolokacije (parcela) uz rijeku kojima – prije privođenja konačnoj namjeni – treba dati privremenu namjenu kako je navedeno u idejnom rješenju. U obuhvat ulazi i čitav pojas rijeke s nasipom koji povezuje sve 4 lokacije.

Iako su sve 4 lokacije pozicionirane u neposrednoj blizini rijeke, one nisu u neposrednoj blizini jedna drugoj. Također, kontaktno područje uz rijeku na kojem se nalaze lokacije ne pokazuje svugdje istu razinu urbanizacije niti jednaku koncentraciju urbanih sadržaja. Iako je želja 4 lokacije linearno povezati u 1 funkcionalnu cjelinu, tretmanu svake pojedine lokacije ne bi trebalo pristupiti jednako, jer ih opisuje različiti urbani kontekst – u morfološkom, sadržajnom ali i ambijentalnom smislu.

Lokacije 1 i 2 imaju karakter 'gradskih lokacija' zahvaljujući neposrednoj blizini suvremenih stabmenih naselja, sportsko – rekreacijskih površina, urbanih atrakcija i dobre prometne povezanosti.

Lokacija 3 smještena je na atraktivnoj poziciji centralnog dijela grada, prostora koji nudi atraktivne panorame i dobru povezanost sa gradskim parkovima, ali ju okružuje nekolicina zapuštenih objekata i stambeno naselje sa nedovoljnim stupnjem razvijenosti i urbane opremljenosti.

Lokacija 4 je na urbanoj periferiji, suburbanog karaktera i okružena značajnim infrastrukturnim objektima. Prednost je blizina prirodnog rezervata uz Savu, ali nedostatak je blizina substandardnog naselja manjinskih zajednica, lišenog suvremenih urbanih standarda u načinu života stanovništva i u razini komunalne opremljenosti. Rješenju ove lokacije potrebno je pristupiti uzimajući u obzir zahtjev za visokim stupnjem socijalne inkluzije (integracija romske zajednice), zaštite biološke raznolikosti i uspostavljanjem funkcionalne veze sa modernim gradom.

Očekuje se rješenje kojim se daje konceptualno uređenje nasipa, stavljajući naglasak na važnost oplemenjivanja zelenog poteza koji povezuje točkasto raspoređene mikrolokacije, ali sugerira i ustrojavanje nove veze između istoka i zapada grada, koja umjesto klasičnog prometa nudi korištenje alternativnih oblika kretanja. Preporučuje se u zoni zelenog poteza nasipa naznačiti silnice prostornih kretanja i time sugerirati mogućnosti za budući razvoj.

3.4. OSNOVNI KONCEPT

Osnovni zadatak je snimanje postojećeg stanja lokacije i nuđenje novog rješenja u kojem će se čitati dodana vrijednost lokacije u novom konceptu korištenja. Promišljanja treba usmjeriti na moguće uspostavljanje novog načina povezivanja dijelova grada, povećavanja atraktivnosti prostora prirodnog potencijala, potenciranja važnosti *elementa vode* u gradu, redefiniranje odnosa *solida* i *voida* u urbanoj slici grada i stvaranja *karaktera mjesta*.

3.5. ARHITEKTURA SMJERNICE ZA PROJEKTIRANJE

Prostor treba oplemeniti pomoću kreativnih intervencija s mogućnošću upotrebe demontažnih privremenih objekata u vidu pješačke i biciklističke infrastrukture (paviljoni, vidikovci, vodene platforme, igrališta, infostupovi, urbana oprema, ostalo...)

3.6. PARTERNA OBRADA

SMJERNICE ZA KRAJOBRAZNO UREĐENJE

Prostor je potrebno oplemeniti suvremenom parternom obradom u vidu šetnica, grupiranog i negrupiranog kultiviranog zelenila, suvremene obrade nasipa, slično...

Krajobrazne intervencije na lokaciji (uključivo dizajn i odabir materijala) treba ponuditi u skladu sa načelima zaštite prirode, krajobrazne ekologije te smjernica prostornog planiranja. U rješenju se očekuje uglavnom kreativni, ali djelomično i multidisciplinarni znanstveni pristup. Moguće je analizirati mogućnost primjene svih vrsta krajobraznih struktura i načine uređenja vanjskih prostora koje smatraju prikladnima – kroz male i/ili velike zahvate, urbanog ili čak suburbanog karaktera, upotrebom *'hard'* (izgradnja) ili *'soft'* (nasadi i biljni materijal) elemenata uređenja – pridržavajući se pritom načela ekološke održivosti.

Osim svoje nužne utilitarnosti, trešenje treba zadovoljavati, dakako, i estetski kriterij.